

Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár

Pszichológia és Neveléstudományok Kar

Pszichológia Szak

Nincs okozat ok nélkül

-

**Illuzórikus korreláció, a divergens gondolkodás és az élettél való
elégedettség összefüggései**

Témavezető

dr. Tamás Borbála

Szerző

Kassay Sára

[2023]

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. ELMÉLETI HÁTTÉR.....	4
2.1 Véletlenszerű ingerekre történő jelentésadás	4
2.2 A gondolkodás szerepe a jelentésadás folyamatában	7
2.3 Kognitív torzítások.....	8
2.4 Konspiráció	8
2.5 Illuzórikus hiedelmek.....	10
2.6 Kreativitás.....	11
2.7 Élettel való elégedettség	12
2.8 Kreativitás, illuzórikus hiedelem és konspirációs mentalitás közti összefüggés.....	13
2.9 Élettel való elégedettség és kreativitás közti kapcsolat.....	14
3. KUTATÁSI RÉSZ	15
3.1 Kutatási cél.....	15
3.2 Hipotézisek.....	16
4. MÓDSZEREK BEMUTATÁSA.....	17
4.1 Résztvevők.....	17
4.2 Eszközök.....	18
4.3 Belső reliabilitás vizsgálat	20
4.3 Kutatási elrendezés (design)	21
4.4 Kutatási eljárás	21
4.5 Adatfeldolgozási eljárás.....	22
5. EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA.....	22
5.1 Hipotézisek vizsgálata	22
5.2. Következtetések.....	27
6. KORLÁTOK ÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK	28
6.1 Korlátok	28
6.2 Továbbfejlesztési lehetőségek	28
FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM.....	30

Absztrakt

A mágikus gondolkodás egy olyan téveszme, hogy az ember eszméi, gondolatai, cselekedetei, szavai vagy szimbólumhasználata befolyásolhatják az anyagi világ eseményeinek alakulását. Ez a gondolkodás forma ok-okozati kapcsolatot feltételez az egyén belső, személyes tapasztalata és a külső fizikai világ között. Kutatásunk témája feltárni a felnőttkorban megjelenő mágikus gondolkodást és illuzórikus hiedelmeket, a kreatív, divergens gondolkodás, az étellel való elégedettség, illetve a konspirációs gondolkodásra való prediktív kapcsolatot. A kutatás célja feltárni a pozitív és negatív összefüggéseket a felnőttkori mágikus gondolkodás, a kreativitás, a konspirációs gondolkodás és az étellel való elégedettség között. A kutatásban 143 személy vett részt, 108 nő és 35 férfi, a vizsgálat korrelációs keresztmetszeti design által történik. A konspirációs elméletekbe vetett hit a Generic Conspiracist Beliefs Scale, az illuzórikus hiedelmeket (mágikus gondolkodás, spiritualitás, belső állapot és gondolati cselekvés fúzió) gondolkodást az Illusory Beliefs Inventory, az étellel való elégedettséget a Satisfaction with Life Scale magyar verziójával, valamint a kreativitást az Appendix Kaufman Domains of Creativity Scale mérőeszközzel mértük fel, mely mérte a kreativitás 5 meghatározott formáját (mindennapi-, mechanikus -, tudományos -, művészi - és teljesítmény kreativitást). Az eredményeink alapján az étellel való elégedettség nincs összefüggésben sem a konspirációs gondolkodással, sem az illuzórikus hiedelmekkel, vagy annak alskáláival, illetve a kreativitással sem függ össze szignifikánsan, csak annak mindennapi self kreativitás alskálájával. Az eredmények alapján továbbá alátámasztottuk azt a tényt, hogy az illuzórikus hiedelmek (mágikus gondolkodás, spiritualitás, belső állapot és gondolati cselekvés) és a konspirációs gondolkodás szorosan korrelálnak egymással és az illuzórikus hiedelmek jelenlétének előrejelző ereje van a konspirációs mentalitást illetően. További eredményeink szerint a konspirációs mentalitás és a kreativitás közt nincs összefüggés, illetve a kreativitás egyetlen formájával sem korrelál, ezzel ellenben viszont az illuzórikus hiedelmek korrelálnak a kreativitás globális formájával, valamint a tudományos kreativitást leszámítva az összes alskálájával is összefüggésben áll, ez az illuzórikus hiedelmek esetében a logikai gondolkodás hiányát jelentheti.

Kulcsszavak: illuzórikus korreláció, kreativitás, konspiráció, illuzórikus hiedelmek, étellel való elégedettség, mágikus gondolkodás

1. BEVEZETÉS

Dolgozatunk témája az élettél való elégedettség és kreativitás összefüggése az értelmetlen jelenségek jelentésadásában. A jelentésadás folyamat egy komplex pszichológiai folyamat, melyet több funkció működése eredményez. Az előzetes szakirodalom alapján az értelmetlen jelenségek egy diszkomfort érzetet alakítanak ki az egyénben, ezt viszont nagyban befolyásolja a nonkomfortitás, a tapasztalatra való nyitottság. Azok az emberek, akik viszont nem hajlamosak erre, ők megküzdési mechanizmusként az illuzórikus korrelációk és az irracionális hiedelmek felállítását alkalmazzák, melyeket kognitív torzításoknak hív a szakirodalom (Turpin és mtsai,2019). A jelentésadás folyamata két típusú lehet, egyik esetben az értelem jelenlétéről beszélünk, míg a másik esetében pedig a jelentéskeresésről, melyek különböző reakciókat váltanak ki az egyénből (Linley&Joseph,2011;Triplett és mtsai.,2012). A jelentésadás konstruktumnak két aspektusát kívánjuk vizsgálni a kutatásunk során, melyek az illuzórikus hiedelmek, illetve a konspirációs mentalitás pszichológiai jelenségek, ezek olyan ok-okozati összefüggéseket feltételező meggyőződések, melyek nem valósak és torzítják az ítéletalkotást.

A tanulmány célja körbejárni az eddigi ismereteket a témával kapcsolatosan és egy új szempontból vizsgálni a jelentésadás különböző folyamatait, a konspirációs mentalitás, az illuzórikus hiedelmeket a kreativitással, annak különböző formáival, illetve az élettél való elégedettséggel egy tanulmány keretein belül. A dolgozat kulcskérdései, hogy a jelentésadás igénye mennyire függ össze az élettél való elégedettséggel, illetve a kreativitás, és annak formái mennyire korrelálnak a dolgoknak való jelentésadással.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

2.1 Véletlenszerű ingerekre történő jelentésadás

A véletlenszerű ingerek értelmezése egy komplex pszichológiai folyamat, amely során a percepción keresztül a jelenséget feldolgozzuk, majd megítéljük, hogy kedveljük, vagy sem. Az emberek nem kedvelik, sőt egyenesen visszataszítónak érzékelik az olyan jelenségeket, melyek számukra értelmetlenek, érthetetlenek (Landau és mtsai,2006), az értelmetlen dolgok

jelenléte egy diszkomfort érzetet ad az emberek számára. Előzetes felmérések bizonyították, hogy a modern művészetek kedvelése, és az érthetetlen dolgok értékelése a nonkonformitással és a tapasztalatokra való nyitottsággal korrelál (Feist&Brady,2004), viszont ezektől az egyéni tulajdonságoktól eltekintve az emberek nem preferálják az értelemhiányt, olyannyira, hogy ha értelmetlen, vagy bizonytalan dolgokkal találkoznak illuzórikus mintázatokat és irracionális hiedelmeket képesek kialakítani az értelemadás szempontjából (Van Harreveld és mtsai,2014; Whitson&Galinsky,2008). Ha az egyén a jelenség mellé nem képes jelentést tulajdonítani, hajlamos hasonlóságokat keresni általa ismert és értelmezhető dolgokkal, hiszen az emberi agy mintákat keres, és ha nem talál, hajlamos produkálni néhányat, ilyen esetben mindig egy már ismert dologra támaszkodik mivel így képes illuzórikus korrelációt létesíteni (Dobelli,2013). Az illuzórikus korreláció az a jelenség, amely értelmében asszociációt vagy kapcsolatot feltételezzünk két konstruktum között, amikor valójában a két dolog közötti kapcsolat nem áll fenn vagy nem bizonyított. Két változó közt akkor feltételezhetünk kapcsolatot, ha rendelkezünk egyfajta előzetes tudással legalább az egyik változóról (Galotti,2017). Továbbá kiválthat illuzórikus korrelációt az egyéni elvárás, viszont olyan esetben, amikor megjelenik az elvárás, az egyén nem képes észlelni a valódi összefüggéseket, csupán az illuzórikus kapcsolatokat (Chapman,1969).

Az áljelentés legtöbb esetben kielégíti az emberek azon szükségletét, hogy értelmet adjanak az adott jelenségnek ,a pseudo-profund, vagyis áltudományos kijelentéseket számos kutatás vizsgálta, melyek azt találták, hogy a látszólag tudományos, mély kijelentések, akkor is, ha értelmetlenek a felszín alatt, az emberek által nagymértékben preferálva vannak. Például egy kutatás rávilágított, hogy a számítógép által generált értelmetlen, de tudományosnak tűnő kijelentések szimpatikusak az egyének számára (Pennycook és mtsai,2015).

A művészetek megtapasztalása sem képez kivételt a kijelentés alól, hiszen sokkal inkább értékeljük az olyan alkotásokat, melyek érthetők számunkra, vagy tudunk hozzá jelentést kapcsolni, a külső ingerek fontossága viszont kiemelendő, a művészeti alkotások esetében ilyen például a cím nem csak a jelentésadást segíti elő a produktumok esetében (Russell&Milne,1997), de a nehezen értelmezhető absztrakt képek preferenciáját is elősegíti (Landau és mtsai,2006). Az, hogy az egyén hogyan bánt a jelentésadással, a jelentés hiányával és az ebből származó komfort vagy diszkomfort érzettel, nagyban befolyásolja, hogy hogyan értékeli az érthetetlen jelenséget (Turpin és mtsai,2019).

A jelentésalkotás egy olyan kognitív folyamat, amely a zavaros helyzetek értelmezésére használunk, hogy elősegítsük koherencia és céltudatosságunk (Park,2013), ez egy olyan

személyes értékelés, mely által az ember képes megbarátkozni a nyugtalanító helyzettel. A jelentésadás folyamata egy trauma, vagy katasztrófa után a felépülést elősegítő képességek egyik kulcsfontosságú eszköze (Park,2016). A jelentésadás folyamata számos katasztrófa után segített a túlélők számára megbirkózni a katasztrófa utáni stresszel, a jelenpillanatra való fókuszálás, az egyedi erősségeik felismerése, az őket körülvevő emberek értékelése és a motiváltság felkeltése által (Kalayjian&Eugene,2010). Továbbá abban is segítette a túlélőket, hogy áldozattudatukat túlélőtudatosságra váltsa.

A szakirodalom a jelentésadásnak két fajtáját különbözteti meg, az első a jelentés megléte, amely esetében a jelentés már létrejött, illetve a jelentéskeresés, amikor a jelentést még nem találtuk meg (Linley&Joseph,2011;Triplett és mtsai.,2012;Zeligman és mtsai., 2019). Amíg az értelem jelenléte a szubjektív jólléttel és az elfogadással korrelál, addig a jelentéskeresés a distresszel mutat korrelációs kapcsolatot az előzetes kutatások alapján, ez azt engedi következtetni, hogy míg a jelentés jelenléte pozitív változásokat képes eredményezni, addig az értelem keresése inkább negatívakat (Linley&Joseph,2011;Triplett és mtsai.,2012).

Mint említettem, a jelentésadás folyamata feltételezi más kognitív funkciók működését, idetartozik a gondolkodás, érzékelés, észlelés és számos kognitív mechanizmus feltételezi a jelentésadás folyamatát, például az ítéletalkotás és döntéshozás folyamatát nagyban befolyásolja az, hogy bizonyos dolgokat milyen jelentéssel látunk el, illetve a hierarchikus rendszerünkben milyen helyre helyezzük azt, ez pedig a viselkedésünket fogja meghatározni.

Az, hogy az emberi viselkedés milyen mértékben függ az egyéntől, illetve milyen mértékben befolyásolja a környezet egészen az ókori görögöktől származó probléma. Napjainkban már egyre inkább kikristályosodott, hogy nem a személy, sem a helyzet nem befolyásolja teljes mértékben, sokkal inkább a kettő együttese váltja ki az emberi viselkedést (Mischel,2004). Ezt alátámasztó bizonyítékokkal szolgált például az epigenetika megjelenése a tudományban, mely megközelítés szerint bizonyos biokémiai mechanizmusok által a környezeti hatások befolyással vannak a génexpresszióra, ezek a hatások a DNS-nukleotid sorrendjét nem változtatják, ám kémiai szerkezetére hatást gyakorolnak (Hymann,2009).

Az emberi viselkedés tehát egy komplex rendszer produktuma, amelyet az egyén és környezete együttesen hoznak létre, ez a kijelentés pedig ugyancsak igaz a különböző kognitív mechanizmusokra is. Emiatt az egyéni különbségek továbbra is magyarázó változóként szolgálnak számos területen, bár döntépszichológiában ezeket sokáig elavultnak tekintette a szakirodalom mégis a legújabb kutatások szerint az egyéni különbségek bizonyos vonatkozásai

bizonyítottan befolyást gyakorolnak és magyarázóváltozóként tekinthetjük őket, emiatt ezek feltárása kulcsfontosságú. A gondolkodás kognitív funkció minősége befolyással van az értékelés folyamatára, itt felvetődik a gyors és lassú gondolkodás problémája (Kahneman,2013;Tversky,1996).

2.2 A gondolkodás szerepe a jelentésadás folyamatában

Az ember elméjében folyamatosan zajlik egy mentális mechanizmus, amely benyomásokat, intuíciókat és a döntéseket befolyásolja tudattalanul. A két gondolkodás közti különbséget az utóbbi évtizedekben számos pszichológus kutatta, míg a gyors gondolkodást intuitív gondolkodásként említhetjük, addig a lassú gondolkodás a logikus gondolkodásnak feleltethető meg, a két típusú gondolkodásért két különböző rendszer felelős. A legfrissebb kutatások alapján az intuitív rendszer sokkal befolyásosabb a logikussal szemben, hiszen a döntések meghozatalában gyakran ez a rendszer áll, ám beszélhetünk bizonyos kölcsönhatásokról a másik rendszerrel (Kahneman,2013).

Az intuitív gondolkodási rendszer nem társul tudatos kontrollhoz, kevés erőfeszítéssel jár, vagy teljesen erőfeszítés nélkül is képes végbe menni, ám a lassú, a logikus gondolkodási rendszer már igényel erőfeszítést, nagy mennyiségben, egy bizonyos mentális tevékenységre irányítja a figyelmet, gyakran társítják a koncentrálás szubjektív élményével, a logikus rendszer felelős az önkontrollért, tehát megfontolt viselkedéseink ennek a rendszernek, míg hirtelen cselekedeteink az intuitívnek betudhatók (Kahneman,2013). A logikai gondolkodás rendszere konzekvens, bizonyítható tények által produkál összefüggéseket, ám ezzel ellenben az intuitív rendszer irracionális, nem létező kapcsolatokat állít fel bizonyos jelenségek, események között. Az intuitív gondolkodási rendszer automatikus mechanizmusokat produkál, mely lényegét az asszociatív emlékezet képezi, amely által a történéseket az egyén képes koherens egészként értelmezni, ezzel szemben a logikus gondolkodás rendszerét ellenőrzött műveletek alkotják, elfogadott logikán alapszik (Dobosy,2019).

2.3 Kognitív torzítások

A gyors gondolkodás, az intuitív rendszer esetében előfordulhat néhány szisztematikus hiba, melyeket a szakirodalom kognitív torzításokként nevez, ezeket a kognitív hibákat a rendszer bizonyos szituációkban nagy valószínűséggel hajlamos elkövetni. Ezek a torzítások logikailag megalapozatlanok, emiatt az intuitív rendszerrel szemben, a logikus rendszer nem követi el, tehát lassú gondolkodás esetén nem történnek meg. Ezek a torzítások a döntéshozatalban és az ítéletalkotásban is megjelenhetnek (Blanco,2017).

A kognitív torzítások úgy is definiálhatók, mint az általános megismerési képességek jellemzője, ezek különböző területeken vannak jelen, számos tanulmányban megtalálhatók az élet számos aspektusát tekintve. A kognitív torzítások például megjelennek a társadalmi problémák hátterében magyarázó konstruktként (Hamilton&Gifford,1976), a paranormális hiedelmek és a pszeudo-gyógyászat használatánál szintén jelen vannak ezek a torzítások (Blanco,2016), valamint számos hibásan meghozott döntés hátterében ezek állnak. Mivel ez a pszichológiai jelenség az élet számos területére kihatással van és befolyásolja cselekedeteinket, evidens, hogy az értelmiségiek próbáltak olyan metódusokat találni, amelyek által kiküszöbölhetők ezek a torzítások, ilyen az úgynevezett debiasing és a stratégiák (Larrick,2004; Lewandowsky és mtsai,2012), a debiasing magát az elfogultságot küszöböli ki, vagy csökkenti az egyén figyelmének felhívása által az adott torzító hatás ismertetésével (Jolls&Sunstein,2006).

A megerősítési torzítás egy olyan információgyűjtési tendencia, amely esetén az egyén csak azon információkat veszi figyelembe, amely azokat hipotetikus állításokat támasztja alá, melyeket ő remél. A megerősítési torzítás tendencia csupán az egyén számára kedvező információkat veszi, figyelembe, míg figyelmen kívül hagyja azokat, melyek nem támasztják alá meggyőződését (Galotti,2017). Ennek a konstruktnak relevanciája kutatásunk esetén, hogy léteznek különböző spekulációk, melyek szerint a konspirációs mentalitással és illuzórikus hiedelmekkel rendelkező egyének hajlamosak erre a tendenciára (pl Johnson,2018).

2.4 Konspiráció

A konspirációban, összeesküvés elméletekben való hit olyan ok-okozati összefüggéseket feltételez, amely nagy, titkos és rosszindulatú csoportok létezését és

tevékenységeit feltételezik (Goertzel,2010). Az amerikai populációban kutatások támasztották alá, hogy a társadalom egyharmada nem hitt a globális felmelegedésben (Swift,2013), ám a COVID -19 járvány elterjedésével a konspirációs mentalitás témája még inkább elterjedt a pszichológus kutatók és a laikusok körében egyaránt, ezáltal a konspirációs hiedelmek háttérében zajló pszichológiai mechanizmusok feltárása (Allington et al,2020; Jolley et al,2020; Yelbuz et al,2022). Az internet nagymértékben megnövelte az információk terjesztésének egyszerűségét, ám ezzel párhuzamosan nem növekedett az információk pontosságának ellenőrzése, ezáltal a konspirációs gondolatok egyre elterjedtebbekké váltak (Sharma,Yadav,Yadav & Ferdinand, 2017).

A konspirációs mentalitásnak számos előrejelző változóját tárták fel a kutatók, idetartoznak a demográfiai jellemzők, például az életkor (Pizarro et al., 2020; Juanchich et al., 2021), a személyiségjegyek (Bowes et al., 2020; March & Springer, 2019), valamint az is prediktor változó, hogy az egyén hogyan reagál a fenyegetésre és a bizonytalanságra (Heiss et al., 2021).

Szociálpszichológiai szempontból bár kevésbé kutatott terület (Yelbuz et al,2022), a kutatások a társadalmi kontextus (Alper, 2021; van Prooijen & van Lange, 2014), a normatív befolyás (Cookson et al., 2021), valamint a csoporttagság (Cookson et al., 2021a,b; Imhoff & Bruder, 2014) fontosságára mutattak rá.

Kognitív pszichológiai szempontból az egyéni különbségek a reflexív gondolkodásban prediktor lehet a konspirációs mentalitást tekintve (pl. Alper et al., 2021; Mikušková, 2017; Pytlik et al., 2020; Ståhl & van Prooijen, 2018; Swami et al., 2014). Az eddigi tanulmányok azt támasztják alá, hogy a reflektívan gondolkodó egyének, akik tudatosan, analitikusan gondolkodnak, kevésbé hajlamosak a konspirációs mentalitás elsajátításában az intuitívan gondolkodó társaikhoz képest, ami azt támasztja alá, hogy a reflexív gondolkodás egy védőfaktor a konspirációs hiedelmekkel szemben (pl. Alper et al., 2021; Mikušková, 2017; Pytlik, 2017).

A konspirációs mentalitás nem megfelelő, hogy kompenzációs ellenőrző mechanizmusként működjön, hiszen az összeesküvés elméletek semmit sem hagynak megmagyarázatlanul (Clarke,2002; Keeley1999), ezáltal túlzott strukturáltságot biztosítanak (Stojanov&Halberstadt,2020). A kompenzációs ellenőrzési elmélet szerint viszont az egyének a kontroll optimális érzetére törekszenek, nem pedig annak maximális érzésére, és a túl stukturáltság ugyanolyan averzív, mint a túl kevésbé strukturáltság (Kay&Sullivan,2013).

Továbbá a jelenlegi definíció szerint a konspirátorok, az összeesküvés elméleteket vallók rosszindulatúak (van Prooijen,2018) és a konspirációs hitek társadalmi megbélyegzést eredményeznek (Lantian et al.,2018). Az pedig, hogy a konspirációs mentalitás tehát nem társadalmilag elfogadott és kulturálisan sem befogadható, fontos kritériumai a hatékony kompenzációs kontrollmechanizmusnak (Kay&Sullivan,2013).

A konspirációs mentalitás negatív következményeket vonhat maga után, mind egyéni szinten, mind a társadalom szintjén (Allington et al., 2020; Douglas & Sutton, 2015; Jolley et al., 2019; Jolley et al., 2020).

A konspirációs elméletekre való támaszkodás kérdéses az alternatívák sokaságát figyelembevéve, például léteznek nem stigmatizáló, személyes kontrollt helyettesítő alternatívák, mint például a társadalmi fejlődésbe, vagy a hatóságokba vetett hit (Shepherd,2011), viszont azt fontos tisztázni, hogy a kontrollérzet megteremtésében a különböző alternatívák nem egyformán hatékonyak (Stojanov&Halberstadt,2020).

2.5 Illuzórikus hiedelmek

Az illuzórikus hiedelem, vagy a gondolatok túlzott fontossága a kényszerbetegség, obszesszív-kompulzív zavar egyik legfontosabb kogníciója (OCCWG,2005). Az illuzórikus hiedelmeket három konstruktum alkotja, ezek a mágikus és babonás gondolkodás, spiritualitás, illetve a belső állapot és gondolati cselekvés fúziója (Kingdon és mtsai,2012).

Shafran, Thordarson és Rachman (1996) a gondolati cselekvés két formáját javasolja, ezek a gondolati cselekvések valószínűsége azon meggyőződésre, hogy egy gondolat megnöveli egy esemény bekövetkezésének valószínűségét, illetve, hogy ezen intruzív gondolat ennek a végrehajtásának a morális megfelelője. A mágikus gondolkodás állhat mint a babonás gondolkodás, illetve a gondolati cselekvés háttérében is (Einstein&Menzies,2004a,b,2006). Amir és munkatársai (2001) egy olyan tézist vetettek fel, amely szerint a gondolati cselekvés a mágikus gondolkodás sajátos formája. A belső állapot és gondolati cselekvés fúziója szorosan kapcsolódik ehhez a pszichológiai jelenséghez, viszont szélesebb körű annál, hiszen figyelem beveszi a kognitív értékelést az intuitív, vagy érzésállapotokkal szemben, illetve kibővül az előérzetek élményével, valamint azokat a hiedelmekkel is összefüggésben van, amelyek érzékelési torzulásokat eredményeznek (Kingdon és mtsai,2012).

Maga a mágikus gondolkodás faktor magába foglalja a vallásos hiedelmek széles skáláját, a paranormális és babonás meggyőződések is (Tobacyk&Milford,1983; Zusne&Jones,1989). Einstein és Menzies (2006) meghatározták, hogy a mágikus gondolkodás valójában a kulturálisan, vagy oksági törvényekkel szembemenő hiedelmeket jelenti. Kingdon és munkatársai (2012) a mágikus gondolkodást úgy vizsgálja, mint egy olyan nézőpontot, amely szerint az univerzumnak meghatározott rendje van, ahol az eseményeket láthatatlan erők határozzák meg. Előzetes kutatások azt támasztották alá, hogy a babonás viselkedésmódok stresszindukciós helyzetekben megnövekedtek azon személyek esetében, akiknek a kontroll iránti vágyuk magas volt és ezt úgy értelmezték, hogy léteznek a rituálék, amely által elkerülhetik a balszerencsét, illetve ezek kontrollt biztosítanak számukra a nem kívánatos eseményekkel szemben (Keinan,2002).

Az utolsó konstruktum, amely az illuzórikus hiedelmeket alkotja a spiritualitás, amely magába foglalja a vallásos, beleértve a spirituális hatalomba, vagy más magasabb erőkbe vetett hitet. Ez a faktor hasonló a babonákhoz, mivel olyan tényekre támaszkodik a babonákhoz hasonlóan, melyek olyan folyamatokra támaszkodnak, amik ellentmondanak a tudományos magyarázatoknak. Viszont ez a faktor a hagyományos vallásos hiedelmekkel szemben szélesebb körű hiedelmeket foglal magába (Kingdon és mtsai,2012). Előzetes kutatások megfogalmazták, hogy a paranormális hiedelmek és a vallásosság közt pozitív kapcsolat lelhető fel (Irwin,1993), illetve, hogy az erősen vallásos személyek veszélyeztetettek a kényszer betegség kialakulását illetően (Rachman,1997).

2.6 Kreativitás

A kreativitás gondolata az ókori görögöket is ugyanannyira lenyűgözte, akár csak napjainkban a pszichológus kutatókat (Kaufman,2012). Az ókori görög mítoszok szerint beszélhetünk kilenc múzsáról, akik azokat a halandókat inspirálták, akik művészetek, vagy tudományok területén kreatív produktumot szerettek volna alkotni (D'Aulaire&D'Aularie,1992). A kreativitás egy sokoldalú és keresett készség, a divergens gondolkodás produktuma, ám kognitív alapjairól kevesebb ismeretünk van. A kutatók az újszerű ötletek és problémamegoldási stratégiák generálása által vizsgálják ezt a pszichológiai jelenséget.

Bár Gardner (1999) elmélete az intelligencia különböző formáit javasolta, ezek akár a kreativitás szintjén is értelmezhetők (Kaufman,2012), továbbá Holland (1997) szakmai érdeklődés modellje, amely hat különböző kategóriát javasol, szintén értelmezhető a kreativitás szintjén, ugyanez érvényes Feist (2004) modelljére, amely meghatározza az elme hét területét.

Alapvető vita, hogy a kreativitás vizsgálható-e külön tartományként, vagy az intelligencia egy g faktorjának tekinthető (Ivcevic,2007). Kaufman és munkatársai (2012) a Big Five személyiség teszt alapján egy olyan ötfaktoros kreativitást mérő önbevallásos eszközt alkottak, mely a kreativitásnak különböző formáit különbözteti meg: self, vagy hétköznapi kreativitás, tudományos kreativitás, teljesítmény kreativitás, mechanikai kreativitás, illetve művészeti kreativitás (Kaufman,2012).

2.7 Élettel való elégedettség

Az élettel való elégedettség fontos mutatója a mentális egészségnek, illetve korrelációt mutat számos pozitív pszichológiai tényezővel, melyek lehetnek pszichoszociális jellemzők, viselkedés béli jellemzők, inter- és intraperszonális jellemzők (Proctor és mtsai,2008). De az élettel való elégedettséget számos intra és interperszonális konstruktum határozza meg, ilyenek lehetnek az szocio-gazdasági helyzet, a szabadidős teljesítményekhez való hozzáférés, egészségügyi állapot, ám ezek objektív mutatók, ezek szubjektív megítélése fogja előre jelezni az élettel való elégedettség szintjét (Proctor,2014). A szubjektív jóllét az egyik legerősebb mutatója az élettel való elégedettségnek a fiatalok körében (Suldo,2006).

Mint már említettem, az értelmezhetetlen dolgok az egyénben egy diszkomfortérzetet alakítanak ki, melyeket az egyén bizonyos tulajdonságai mentén képes elkerülni, ez a megküzdési mechanizmushoz hasonló jelenség. Az egyén képes saját tulajdonságai, személyisége által, vagy a jelentésadás által megküzdzeni ezzel a helyzettel. Felvetődik a probléma, hogy az élettel való elégedettség befolyást gyakorolhat-e a jelentésadás folyamatára, vagy pedig az élettel való magas elégedettség által az értelmezhetetlen dolgoknak való jelentésadás fölöslegessé válik, hiszen nem érez az egyén diszkomfort érzetet, amelyet el szeretne kerülni.

2.8 Kreativitás, illuzórikus hiedelem és konspirációs mentalitás közti összefüggés

Ahogy a kutatók egyre inkább hangsúlyt fektettek a konspirációs hiedelmek kutatására, meghatároztak egy olyan nézőpontot, amely szerint a konspirációs elméletek a kreativitás produktumai (Bonetto&Arciszewski,2021). A kreativitás alapvető feltételei, hogy a produktum, ami lehet ötlet, vagy tárgy egyszerre legyen eredeti, illetve hatékony, hasznos, releváns, vagy értékes (Runco&Jaeger,2012), emellett viszont javasoltak további meghatározó kritériumokat, mint például a szándékosságot (Simonton,2018;Weisberg,2015), mégis ez a legelfogadottabb kritérium rendszer napjainkban. Ezek a hiedelmek szociálpszichológiai szempontból negatív következményekkel járnak, hiszen szembeszállnak a tömeggel (Sternberg,2018), emiatt a kreativitás sötét oldalának tekinthetjük őket (Bonetto&Arciszewski,2021). Illetve az előzetes szakirodalom meghatározza, hogy az összeesküvés elmélet minél váratlanabb, várhatóan annál inkább kreatívnak tartják azt, ez összhangban van azzal a feltételezéssel, hogy a meglepőseget a kreativitás egyik kritériumának tartják (Simonton,2012).

Az összeesküvés elméletekben való hit a tudatos és az intuitív kognitív folyamatok kombinációjából ered (van Prooijen, Klein, & Milošević Đorđević, 2020). A legújabb kutatások egy intuíciót javasol a konspirációt illetően a mágikus gondolkodás és az összeesküvés elméletek szakirodalmára támaszkodva (Russel&Risen,2022). Bár az irracionális hiedelmeket egykor a gyermekekre és az úgy nevezett premodern társadalom tagjainak tekintették kognitív hiányosságainak, vagy pedig rendkívüli események következményeként tartották számon (Arad,2014; Keinan,1994; Pronin et al,2006), napjainkban már alátámasztott, hogy ezek a hiedelmek a hétköznapi körülmények közt is elterjedtek (Russel&Risen,2022). Az illuzórikus hiedelmek olyan ok-okozati összefüggésekbe vetett hit, amely a hagyományos normákkal nincs összhangban (Eckblad&Chapman,1983), a konspirációs mentalitás pedig szintén egy olyan ok-okozati összefüggéseket kereső stratégia, amely feltételezi titkos csoportok összeesküvésének létezését (Goertzel,1994). Mindkét pszichológiai konstruktum tehát a gondolkodás kognitív torzulása, amely illuzórikus korrelációt feltételez, tehát olyan asszociációt, vagy kapcsolatot feltételeznek a személyek az illuzórikus hiedelmek és a konspirációs gondolkodás esetében (Galotti,2017).

Mind a mágikus gondolkodást, amely az illuzórikus hiedelmek egy konstruktuma (pl. Barnett&Corballis,2002;Grimshaw et al.,2008;Nicholls et al.,2005), mind a divergens gondolkodást (Shobe et al.,2009) a kutatók előzetes tanulmányokban korreláltatták a

vegyeskezőséggel, ezáltal a két konstruktum közti kapcsolat jól meghatározható (Fisher et al., 2004). A kreativitás és mágikus gondolkodás közti kapcsolat azonban neuropszichológiai szempontból nem meghatározott, hiszen a két gondolkodás mögötti neuropszichológiai markerek még nem ismertek a pszichológusok számára (Badzakova-Trajkov et al., 2011).

Az előbb tárgyalt három konstruktum a kognitív pszichológia területén releváns konstruktumok, a gondolkodás különböző formái, melyek közt előzetes szakirodalom alapján korrelációt feltételezhetünk, hiszen ahogy említettem az illuzórikus hiedelmek és konspirációs mentalitás mind olyan stratégiák, melyek által az egyén az illuzórikus korreláció tendenciáját gyakorolja. Továbbá a konspirációs és illuzórikus hiedelmek sok esetben olyan asszociációt, vagy korrelációt feltételezhetnek, melyek a szokásostól eltérőek, meglepők, illetve relevánsnak tűnhetnek. Ezen tények tekintetében fontos vizsgálni a tárgyalt konstruktumokat, hiszen látszólag feltételezhető az összefüggés köztük.

2.9 Élettel való elégedettség és kreativitás közti kapcsolat

A szakirodalom a szubjektív jóllét és kreativitás közt szignifikáns kapcsolatot emel ki (Jalali és mtsai, 2016), mely arra enged következtetni, kiindulva abból, hogy a szubjektív jóllét az élettel való elégedettség legerősebb előre jelzője, hogy a kreativitás és élettel való elégedettség közt feltárható korrelációs összefüggés. Bizonyos elméletek szerint a pozitív hangulati állapotok motiválják az egyént az új információk felfedezésére és a kreativitás rugalmasságát növelik (Panksepp, 1993; Friderickson, 2004), mivel az egyének pozitív érzelmek hatására biztonságban érzik magukat, emiatt inkább hajlamosak divergensen gondolkodni (Friderickson, 2001), illetve pozitív hangulatban az egyének nyitottabbak a változásokra (Vulpe & Dafinoui, 2011), melyek mind a kreativitás velejárói. Ezzel szemben negatív érzelmek esetén az egyének kevésbé nyitottak a divergens gondolkodásra, hiszen fenyegetőnek ítélik meg környezetüket, a negatív érzelmek a kockázatvállalási hajlandóságra és a szokatlan asszociációkra negatív hatást gyakorolnak, melyek a kreatív problémamegoldásra negatív hatással vannak (Javanovic és mtsai, 2016). Ezen dolgok fényében az egyének negatív érzelmek hatására hajlamosabbak, hogy egy problémamegoldásához inkább a nagyobb erőfeszítést igénylő logikus gondolkodásrendszerüket alkalmazzák és egy részlet orientáltabb információfeldolgozási stílust alkalmazzanak (Davis, 2009). Tehát míg a pozitív érzelmek növelik a kreativitást közvetett módon, a kockázatvállalási hajlandóság és szokatlan

asszociációk növelésével, a negatív érzelmek csökkentik ezeket, tehát közvetett módon csökkentik a kreativitást.

A legújabb kutatások meghatározták, hogy a szubjektív jóllét és a kreativitás közt pozitív kapcsolat mutatható ki, a köztük fennálló korreláció pedig inkább kölcsönös, mint egyirányú (Tan és mtsai,2015;Tan és mtsai,2021).

A tárgyalt konstruktumok, a konspirációs mentalitás, illuzórikus hiedelmek, élettél való elégedettség, valamint a kreativitás és annak Kaufman (2012) által meghatározott formái, a mechanikus kreativitás, a mindennapi self kreativitás, a tudományos kreativitás, az artisztikus, illetve a performációs kreativitás eddigi kutatások által nem voltak közösen vizsgálva. Ahogy fennebb említettem, a kreativitás és annak formái, az illuzórikus hiedelmek és annak alsklái, valamint a konspirációs mentalitás a gondolkodás különböző formái, melyeket számos tényező befolyásolja, mint neuropszichológiai, mint szociálpszichológiai, mint egészség és klinikai pszichológiai szempontból, ebből kiindulva a pozitív pszichológia egy konstruktumával hoztuk összefüggésbe, hogy megvizsgálhassuk, a különböző gondolkodás típusok és az illuzórikus korrelációs torzítás jelenléte mennyire függ össze az élettél való elégedettséggel.

3. KUTATÁSI RÉSZ

3.1 Kutatási cél

A kutatás fő célja megvizsgálni, hogy a konspirációs mentalitás és illuzórikus hiedelem ok-okozati összefüggések keresése mennyire függ össze a kreativitással, illetve a kreativitás alskláival, valamint az élettél való elégedettséggel. További céljaink közé tartozik a különböző kreativitás formák összefüggését vizsgálni ezen oksági kapcsolatok keresésével, valamint az élettél való elégedettség közti kapcsolatok feltárása. Kutatásunk célja közé tartozik továbbá a két jelentésadási folyamat közti kapcsolat és annak előrejelző erejének vizsgálata.

A kutatás célkitűzései elméletileg megalapozottak, ezen szakirodalmakból kiindulva feltételezhető, hogy a konspirációs mentalitás, illuzórikus hiedelmek, globális kreativitás, valamint a kreativitás öt vizsgált típusa és az élettél való elégedettség közt szignifikáns kapcsolat áll fenn, melyeket validált mérőeszközök által vizsgálunk. A kutatás a konstruktumok közti kapcsolat általi vizsgálat által gyakorlati szempontból releváns információkat kapunk

A kutatási kérdésünk, hogy van-e összefüggés a kreativitás, ezenbelül a mechanikus kreativitás, a mindennapi self kreativitás, a tudományos kreativitás, az artisztikus, illetve a performációs kreativitás, az étellel való elégedettség, a konspirációs mentalitás, valamint az illuzórikus hiedelmek, ezenbelül a mágikus gondolkodás, gondolati cselekvés, valamint a spiritualitás közt.

3.2 Hipotézisek

H1: Az illuzórikus hiedelmek előrejelzik a konspirációs mentalitást.

A felvetett hipotézist a szakirodalom alapján Wood és Douglas (2018) tanulmányával támaszthatjuk alá, amely szerint azok az egyének, akik elidegenedve érzik magukat a társadalomtól, bizalmatlanok, illetve akik hajlamosabbak a mágikus gondolkodás formáira, amely az illuzórikus hiedelmek egy konstruktuma, tehát az előzetes szakirodalom arra enged következtetni, hogy azok a személyek, akik hajlamosak az illuzórikus hiedelmekre, a konspirációs mentalitásra hajlamosak lesznek.

H2: A kreativitás szignifikáns pozitív összefüggésben áll a konspirációs mentalitással és az illuzórikus hiedelmekkel.

A második hipotézisünket igazoló tanulmányok Sternberg (2018) felvetése, amely szerint a konspirációs elméletek kreatív alkotások, amelyek szembeállnak a tömeggel, a kreativitás sötétoldalának tekinthetők, valamint az illuzórikus hiedelmeket illetően Wooley és munkatársai (2020) tanulmánya, amelyben szintén az illuzórikus hiedelmek konstruktumát, a mágikus gondolkodást és a kreativitást összefüggő változókként tárgyalja.

H3: Az étellel való elégedettség és az ok-okozati összefüggések keresése pozitívan korrelálnak egymással.

Az utolsó felvetésünk, amely szerint az étellel való elégedettség, a konspirációs mentalitással és az illuzórikus hiedelmekkel szignifikánsan korrelációs kapcsolatban áll azon a Wolferen és munkatársai (2013) tanulmányára épült, amely meghatározta, hogy az emberek úgy vélik, hogy a védő cselekvések által a kockázatot a rossz dolgokkal kapcsolatosan kevésbé

valószínűleg éljék meg. Bár a konspirációval és az élettel való elégedettséggel eddigi szakirodalom nem határozott meg szignifikáns kapcsolatot, a kutatás újítása, hogy erre törekszik.

4. MÓDSZEREK BEMUTATÁSA

4.1 Résztevők

A kutatásban 147 személy vett részt kezdetben, ebből 110 nő és 37 férfi. Az élettel való elégedettség mérése esetében kirívó esetnek (outlier-nek) számított 4 személy, 2 nő és 2 férfi, akiket emiatt el kellett távolítani a kutatásból, hogy ne torzítsák az eredményeket, így a végleges mintát 143 személy alkotta, nemi meghatározottság szerint 108 nő és 35 férfi ($M=23,11$, $SD=7,011$).

1. Táblázat

A részttevők kategorikus demográfiai változói

<i>Kategorikus adatok</i>	<i>demográfiai</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
Nem			
Nő		108	75
Férfi		35	25
Lakhely			
Város		76	54
Falu		65	46
Legmagasabb iskolai végzettség			
Elméleti líceum érettségivel		75	53
Egyetemi alapképzés		38	27
Egyetemi mesterképzés, vagy doktori		17	12
Szakközépiskola		6	4

Szakközépiskola érettségivel	2	1
Posztliceális képzés	2	1
Általános iskola	1	1

4.2 Eszközök

A kutatás elvégzéséhez és az adatok felvételéhez minden konstruktumhoz validált mérőeszközöket használtunk. A konspirációs elméletekbe vetett hitet a Generic Conspiracist Beliefs Scale (Imhof et al,2014) által, az illuzórikus hiedelmeket az Illusory Beliefs Inventory (Kingdon et al.,2012), az élettel való elégedettséget a Satisfaction with Life Scale (Diener et al,1985) magyar verziójával, valamint a kreativitást pedig az Appendix Kaufman Domains of Creativity Scale (Kaufman,2012) mérőeszközzel mértük fel.

A konspirációs mentalitást mérő eszközünk 15 itemből áll, a Generic Conspiracist Beliefs Scale (Imhof et al,2014) kérdőív olyan kijelentéseket tartalmaz, mint például „Tudóscsoportok manipulálják, hamisítják vagy elhallgatják a tényeket, hogy megtévesszék a közvéleményt”, vagy „ Az új gyógyszerekkel vagy technológiákkal kapcsolatos kísérleteket rendszeresen végzik a nyilvánosság tudta és beleegyezése nélkül.”. A résztvevők pedig egy 1-től 5-ig terjedő Likert skálán értékelték, hogy mennyire értenek egyet a kijelentésekkel. Az 1-es érték azt jelentette, hogy a résztvevő egyáltalán nem ért egyet a kijelentéssel, míg az 5-ös érték értelmében a résztvevő teljes mértékben egyetért az adott kijelentéssel.

A kérdőív, amely által az illuzórikus hiedelmek tendenciáját mértük, egy 24 itemből álló mérőeszközzel, az Illusory Beliefs Inventory (Kingdon et al.,2012) kérdőívvel mértük , ennek három alskálája van, amelyek a mágikus gondolkodást, a spiritualitást, valamint a belső állapot és gondolati cselekvés fúzióját mérik. A mágikus gondolkodás alskála 10 olyan itemet tartalmaz, mint „Valami különlegeset teszek, hogy megelőzzem a balszerencsét”, illetve tartalmaz fordított itemeket, mint például „A kabalák nem működnek”. A spiritualitást mérő alskálát 9 item alkotja és olyan kijelentéseket tartalmaz, mint „Imával hárítom el a szerencsétlenségeket”, illetve olyan fordított itemeket, mint „ A lélek nem létezik tovább a halál után”. A belső állapot és gondolati cselekvés fúzió mérőeszköz 5 tételből áll, például ilyen kijelentések alkotják, mint, „ Csak a gondolataim változtathatják meg a valóságot” vagy „Néha megérzem, hogy egy bizonyos dolog meg fog történni, mielőtt megtörténne”. Az

illuzórikus hiedelmeket mérő skála szintén egy 1-től 5-ig terjedő Likert skála, amely alapján a résztvevők meghatározták, hogy mennyire értenek egyet az adott kijelentésekkel.

Az élettel való elégedettséget mérő skála, a Satisfaction with Life Scale (Diener et al,1985) 5 tételből áll, pozitív kijelentések alkotják és harminc éve a leggyakrabban használt kérdőív az élettel való elégedettség tekintetében (Martos et al.,2013). A kérdőív olyan kijelentéseket tartalmaz, mint „Elégedett vagyok az életemmel”, vagy „Ha újra leélhetném az életem szinte semmin nem változtatnék”. A többi felhasznált kérdőívvel ellentétben ez nem szorult fordításra, hiszen több mint 30 nyelvre lefordították a mérőeszközt. Egydimenzió mérőeszközzől beszélünk, melyet Likert skálán mérünk, amely 1-től 7-ig terjed, eszerint az 1-es érték szerint a résztvevő egyáltalán nem ért egyet a tézissel, míg a 7-es érték értelmében teljes mértékben egyetért azzal.

A kreativitás konstruktumát pedig egy önbevallásos kreativitás kérdőívvel mértük, mely a K-DOCS 94 itemes kérdőív Appendix Kaufman Domains of Creativity Scale (Kaufman,2012) rövidített, 50 itemes változata, amely 5 alskálát tartalmaz, ezek a self, vagy hétköznapi kreativitást, tudományos kreativitást, teljesítmény kreativitást, mechanikai kreativitást, illetve a művészeti kreativitást mérik. A kérdőív felhívása úgy szól, hogy a résztvevők saját korosztályuknak megfelelően határolják be és értékeljék egy 1-től 5-ig terjedő Likert skálán, hogy mennyire tartják magukat kreatívnak az alábbi cselekvésekben, úgy, hogy az 1-es szerint egyáltalán, az 5-ös érték szerint pedig teljes mértékben kreatívnak ítélik magukat az adott cselekvés végzésében. A hétköznapi kreativitást mérő alskála 11 tételből áll, ilyen kijelentéseket tartalmaz, például, mint „Megérteni, hogy hogyan tudom saját magamat boldoggá tenni”, illetve „Új megoldásokat találni arra, hogy hogyan tudok segíteni másoknak”. A tudományos kreativitást mérő alskála szintén 11 tételt tartalmaz, például „Egy probléma megvitatása a kontextusnak megfelelő módon”, illetve „Kielemezni egy jó könyv témáit”. A teljesítmény kreativitást 10 item alkotja, ilyenek a „Rímek írása”, illetve a „Szerepelni egy színdarabban”. Ezzel szemben a mechanikai és a művészi kreativitás 9-9 tételt tartalmaz, a mechanikai kreativitás alskála olyan kijelentéseket tartalmaz, mint „Matematikai rejtvények megoldása”, illetve „Egy lefagyott, vagy meghibásodott számítógép megjavítása”. A művészi, vagy artisztikus kreativitást mérő alskála olyan kijelentésekből áll, mint „Élvezni egy művészeti múzeum látogatását”, valamint „Szobor vagy kerámia készítése”.

A felmérés továbbá tartalmazott két kijelentést, melyek a megerősítési torzításra való hajlamot mérték, ezek a „Keresem szelektíven az olyan információkat, melyek alátámasztják

a véleményem, közben figyelmen kívül hagyom azokat, amelyek nem”, illetve a „Értelmeztem már kétértelmű információt úgy, hogy az alátámassza a már meglévő meggyőződésemet”.

4.3 Belső reliabilitás vizsgálat

Az eszközök alkalmasságának vizsgálatához szükséges a belső validitásának vizsgálata, ezt a Cronbach Alpha statisztikai próba segítségével végezzük.

2. Táblázat

	Itemek száma	Cronbach Alpha
Illuzórikus Hiedelmek	24	.826
Mágikus gondolkodás	10	.747
Spiritualitás	9	.692
Belső állapot és gondolati cselekvés fúzió	5	.802
Konspirációs mentalitás	15	.940
Élettel való elégedettség	5	.802
Kreativitás	50	.941
Self kreativitás	11	.858
Tudományos kreativitás	11	.796
Mechanikus kreativitás	9	.912
Művészi kreativitás	9	.835
Teljesítmény kreativitás	10	.904

Élettel Való Elégedettség skála

Az élettel való elégedettséget mérő skála megbízhatóságát a 2. Táblázat foglalja össze, amely szerint a Cronbach Alpha értéke .8 fölött van, amely értelmében az eszköz megbízhatósága megfelel a pszichometriai követelményeknek.

Kreativitás skála

A kreativitást mérő skála megbízhatóságát szintén a 2. Táblázatban foglaltuk össze, amely szerint a Tudományos kreativitás alskála .7 fölött, a Self kreativitást, illetve Művészi kreativitást mérő alskála .8 fölött, míg Teljesítmény kreativitás és a Mechanikus kreativitás alskála Cronbach Alpha értéke .9 fölött van. Továbbá a teljes kreativitást mérő skála Cronbach Alpha értéke nagyobb, mint .9, tehát a skálák megbízhatósága teljesül.

Konspirációs Mentalitás skála

A Konspirációs Mentalitást mérő egydimenziós skála Cronbach Alpha értéke .9 fölött van, amely értelmében a használt eszköz megbízhatósága nagyon jó.

Illuzórikus Hiedelmek Leltár

Az Illuzórikus Hiedelmek Leltár három alskálája közül kettő, a Mágikus Gondolkodás, valamint a Spiritualitás alskálák Cronbach Alpha értéke .7 fölött van, míg a Belső Állapot és Gondolati Cselekvés Fúzió alskála .8 fölötti Cronbach Alpha értékkel rendelkezik, amelyek pszichometriai szempontból azt jelentik, hogy az alskálák alkalmasak a mérésre. Az Illuzórikus Hiedelmek Leltár Cronbach Alpha értéke pedig .8 fölött van, tehát a skála megfelel a pszichometrikai előfeltételeknek.

4.3 Kutatási elrendezés (design)

A kutatás egyszeri méréses korrelációs keresztmetszeti design által történik, mivel különböző egyéneknél vizsgáljuk ugyanazon konstruktumok meglétét és azok összefüggését.

4.4 Kutatási eljárás

Az adatok összegyűjtése egy Google Űrlap kitöltése által történt, a résztvevők toborzásához pedig önkéntes, illetve hólabda mintavétel által történt, mivel a résztvevőket online felületen értük el, illetve megkértük a résztvevőket, hogy továbbítsák azt. Az adatgyűjtés egyszeri alkalommal történt, teljesen önkéntes és anonim módon. A résztvevők egy online kérdőívet töltöttek ki, amely 10-15 percet vett igénybe, a kérdőív elején a résztvevők beleegyezésüket

adták, hogy adataikat anonim módon felhasználjuk, illetve megerősítették, hogy elmúltak 18 évesek. A kérdőív elején még feltettünk néhány demográfiai kérdést a résztvevők nemét, lakhelyét, illetve iskolai végzettségét illetően, továbbá a kérdőív első felében felmértük nagyvonalakban a résztvevők internet és szociális média használati szokásait, valamint feltettünk néhány kérdést a résztvevők szociális életét illetően, valamint két kérdés segítségével felmértük a megerősítési torzításra való hajlamukat. Ezt követően az előbb említett mérőeszközöket alkalmaztuk validált, magyar formában.

4.5 Adatfeldolgozási eljárás

Az ajánlott mintanagyság, a résztvevők számának meghatározása a GPower program által történik, amely szerint a Pearson korreláció elvégzéséhez a szükséges minta 82 személy, míg a lineáris regresszióhoz pedig 55 résztvevő szükséges. A kapott adatok elemzése az IBM SPSS Statistics 27 statisztikai és adatfeldolgozó programmal történik. Az adatok elemzését megelőzőleg normalitásvizsgálatot végeztünk, ahol figyelembe vettük a Kolmogorov-Smirnov próbát, valamint a ferdeség és csúcsosság értékeit, amelyek minden változó esetén -1 és +1 közé estek, ami megfelel annak a kritériumnak, hogy a változók ferdeségi és csúcsossági értékei -2 és +2 között helyezkedjenek el, tehát az adatokat parametrikusan dolgozzuk fel. Az első hipotézis teszteléséhez elsőlépésként Pearson korrelációt, majd a szignifikáns eredményt követően lineáris regressziót alkalmaztunk. A második hipotézis vizsgálatához egyszerű Pearson korrelációs eljárást alkalmaztunk az összefüggés vizsgálatához, illetve a harmadik hipotézis esetén szintén Pearson korrelációs eljárást alkalmaztunk a konstruktumok vizsgálatához.

5. EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

5.1 Hipotézisek vizsgálata

H1: Az illuzórikus hiedelmek előrejelzik a konspirációs mentalitást.

Az első hipotézisünkben azt feltételezzük, hogy az illuzórikus hiedelmek (mágikus gondolkodás, spiritualitás, belső állapot és gondolati cselekvés fúzió) és a konspirációs mentalitás közt pozitív irányú korreláció mutatható ki, mi több az illuzórikus hiedelmeknek előrejelző ereje van a konspirációs mentalitást illetően.

3. Táblázat

Változók	n	M	SD	1.	2.	3.	4.	5.
1. Konspirációs mentalitás	143	41.657	14.012	-				
2. Illuzórikus hiedelmek	143	67.657	13.468	.454**	-			
3. Mágikus gondolkodás	143	22.335	6.819	.450**	.863**	-		
4. Spiritualitás	143	29.608	6.389	.093	.183*	.291**	-	
5. Belső állapot és gondolati cselekvés fúzió	143	15.713	4.787	.393**	.613**	.542**	.176*	-

Megjegyzés. * $p < .005$, ** $p < .001$

A változók vizsgálatára kezdetben Pearson korrelációt alkalmaztunk, ennek eredményeit a 3. Táblázat foglalja össze. A Pearson korreláció által $r(df=141) = .454$, $p=.000$, amely $<.005$, tehát szignifikáns erős összefüggést kaptunk a két változó között.

4. Táblázat

95%CI						
Változó	Beta	Std. Error	LL	UL	β	P
Illuzórikus Hiedelmek	.454	.078	.318	.627	.473	.000*
R^2						.206

Megjegyzés. ** $p < .001$

Ezt követően megvizsgáltuk lineáris regressziós eljárással az illuzórikus hiedelmek előrejelző erejét a konspirációs mentalitásra, a modell szignifikáns, ez a 4. Táblázatban látható. $R^2 = 0,206$, ebből következik, hogy az illuzórikus hiedelmek 20,6%-os erővel jelzik elő a konspirációs mentalitást. Az étellel való elégedettség 20,6 %-ban magyarázza a konspirációs mentalitás variabilitását.

H2: A kreativitás szignifikáns összefüggésben áll a konspirációs mentalitással és az illuzórikus hiedelmekkel.

A második hipotézis értelmében az ok-okozati összefüggéseket feltételező stratégiák és a kreativitás közt összefüggést feltételezünk, amelynek vizsgálatához Pearson korrelációs statisztikai eljárást alkalmazunk. A korreláció vizsgálat során lekértük mind a kreativitás, mind az illuzórikus hiedelmek összes alskáláját, hogy megvizsgáljuk, az alskálák közti esetleges összefüggéseket.

A második hipotézis tesztelésére Pearson korrelációs eljárást alkalmaztunk, ennek eredményei az 5. Táblázatban láthatók. Elsősorban a kreativitás és a konspirációs összefüggés közti kapcsolatot vizsgáltuk, a teljes kreativitás esetében $r(141)=.142$, $p>.05$, tehát nem beszélhetünk szignifikáns kapcsolatról a két változó esetében, illetve a szignifikancia szinteket figyelembevéve a kreativitás egyetlen formájával sem áll összefüggésben.

5. Táblázat

Kreativitás és illuzórikus korrelációs stratégiák közti kapcsolat

Változók	n	M	SD	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1.Kreativitás	143	168.042	31.735	-										
2.Konspirációs mentalitás	143	41.657	14.012	.142	-									
3.Illuzórikus hiedelmek	143	67.657	13.468	.298**	.454**	-								
4.Mágikus gondolkodás	143	22.335	6.819	.282**	.450**	.863**	-							
5.Spiritualitás	143	29.608	6.389	.180*	.093	.183*	.291**	-						
6.Gondolati cselekvés	143	15.713	4.787	.196*	.393**	.613**	.542**	.176*	-					
7.Self kreativitás	143	42.937	42.937	.649**	.166*	.275**	.255**	.176*	.208*	-				

8.Tudományos kreativitás	143	38.510	38.510	.743**	.059	.113	.129	.070	.042	.529**	-			
9.Művészi kreativitás	143	31.493	31.493	.772*	.150	.270**	.273**	.133	.193*	.312**	.567**	-		
10.Teljesítmény kreativitás	143	30.028	30.028	.845**	.081	.234**	.197*	.186*	.131	.447**	.506**	.591**	-	
11. Mechanikus kreativitás	143	24.706	24.706	.764**	.093	.170*	.169*	.082	.129	.328**	.378**	.488**	.565**	-

Megjegyzés. * $p < .005$, ** $p < .001$

Ezt követőleg megvizsgáltuk a kreativitás összpontszám s az összes kreativitás alszála korrelációját az illuzórikus hiedelmekkel és annak alszálaival. A kreativitás és az illuzórikus hiedelmek a Pearson korreláció szerint $r(141)=.298^{**}$, $p<.05$, tehát a két változó közt szignifikáns összefüggésről beszélhetünk. Ezt követőleg szintén a Pearson korrelációs statisztikai próba által megvizsgáltuk az alszála közötti összefüggéseket. amely szerint a kreativitás kapcsolatban áll az illuzórikus hiedelmek mindhárom alszálaival, a legerősebb kapcsolat azonban a mágikus gondolkodás esetében áll fent, $r(141)=.282^{**}$, $p<.05$. A kreativitás alszála figyelembevéve a tudományos kreativitás alszála nem korrelál szignifikánsan az illuzórikus hiedelmekkel, ám a kreativitás többi alszála és az illuzórikus hiedelmek közt szignifikáns összefüggés mutatható ki.

Illetve kreativitás alszála belül a self kreativitás a legerősebben a tudományos kreativitással korrelált ($r= .529$), illetve a leggyengébb kapcsolat az artisztikus kreativitással állt fenn ($r=.312$). Az artisztikus és a performációs kreativitás mindkét kreativitás típus esetében egymás irányába volt a legerősebb a korreláció ($r=.591$). Az artisztikus kreativitás a leggyengébben a self kreativitással korrelált ($r=.312$), illetve a performációs kreativitás szintén a self kreativitással korrelált a legkevésbé a többihez képest ($r=.447$). Illetve a mechanikus kreativitás alszála leginkább a performációs kreativitás alszálaival korrelál legerősebben ($r=.565$), míg leggyengébben a self kreativitással ($r=.328$).

Tehát az eredmények szerint kreativitás szignifikáns kapcsolatban áll az illuzórikus hiedelmekkel, ezen belül a mágikus gondolkodással van a legerősebb kapcsolat, a spiritualitással és a gondolati cselekvéssel ellenben, ám a konspirációs mentalitással nincs összefüggésben.

H3: Az élettél való elégedettség és az ok-okozati összefüggések keresése korrelálnak egymással.

A harmadik hipotézisünk szerint az élettél való elégedettség, az illuzórikus hiedelmek, valamint a konspirációs tudat korrelálnak egymással.

6. Táblázat

Élettél való elégedettség és illuzórikus korrelációs stratégiák közti kapcsolat

Változók	n	M	SD	1.	2.	3.	4.	5.	6
1.Élettél való elégedettség	14 3	26.18 1	4.793	-					
2.Konspiráci ó	14 3	41.65 7	14.01 2	.09 3	-				
3.Illuzórikus Hiedelmek	14 3	67.65 7	13.46 8	.12 2	.454* *	-			
4.Mágikus Gondolkodás	14 3	22.33 5	6.819	.07 1	.450* *	.863* *	-		
5.Spiritualitá s	14 3	29.60 8	6.389	.13 5	.093	.183* *	.291* *	-	
6.Belső állapot és gondolati cselekvés fúzió	14 3	15.71 3	4.787	.36 9	.393* *	.613* *	.542* *	.176 *	-

*Megjegyzés** $p < .005$, ** $p < .001$

A hipotézisünk tesztelésére szintén Pearson korrelációs eljárást alkalmaztunk, ennek eredményei a 6. táblázatban vannak összefoglalva. Az élettél való elégedettséget és konspirációs mentalitást illetőleg $r(141) = .093$, $p > .005$, valamint az élettél való elégedettség és illuzórikus hiedelmek esetében $r(141) = .122$, $p > .005$, tehát a hipotézisünk nem igazolódik be, hiszen az élettél való elégedettség és az ok-okozati összefüggéseket kereső stratégiák közt nincs szignifikáns kapcsolat, illetve az illuzórikus hiedelmek alszállái közt sem.

5.2. Következtetések

A kutatás eredményei alátámasztották, hogy étellel való elégedettség és a konspirációs mentalitás közt nincs szignifikáns összefüggés, illetve étellel való elégedettség és az illuzórikus hiedelmek között sincs szignifikáns összefüggés. Továbbá az étellel való összefüggés nincs szignifikáns kapcsolatban a kreativitással, csupán a self kreativitás alskálával, eszerint az egyén inter és intraperszonális képességei, amelyek által saját magát és másokat boldoggá képes tenni összefüggésben áll az egyén étellel való elégedettségét illetőleg. Az étellel való elégedettség tehát jelen tanulmány eredményei szerint nem áll összefüggésben sem azzal, hogy az egyén végez-e cselekvéseket annak érdekében, hogy elkerülje a balszerencsét, sem azzal, hogy az állam és titkos csoportok tevékenységének tud be bizonyos eseményeket és történéseket.

A kreativitás szignifikáns kapcsolatban áll az illuzórikus hiedelmekkel, ezenbelül a mágikus gondolkodással van a legerősebb kapcsolat, a spiritualitással és a gondolati cselekvéssel ellenben, amely alátámasztja az előzetes szakirodalmat, ami azt fogalmazza meg, hogy a mágikus gondolkodás és a kreativitás összefüggésben állnak (Wooley et al.,2020). Míg a kreativitás négy formája korrelál az illuzórikus hiedelmekkel, a tudományos kreativitás alskála nem mutat összefüggést azzal, ami alátámasztja a logikai és kritikus gondolkodás hiányát az illuzórikus gondolatokkal rendelkező egyének esetében.

Azontúl, hogy az illuzórikus hiedelmek előrejelzik a konspirációs mentalitást, a konspirációs mentalitás szignifikánsan korrelál a mágikus gondolkodással és a gondolati cselekvéssel erős korrelációs kapcsolatban áll, míg a spiritualitással gyengébb kapcsolatban áll, ez az eredmény alátámasztja az eddigi szakirodalmat, amely szerint a mágikus gondolkodású emberek hajlamosabbak a konspirációs gondolatokra (Wood&Douglas,2018).

A tanulmány eredményei alapján kijelenthetjük, hogy míg az illuzórikus korrelációk felállítása nem áll összefüggésben az étellel való elégedettséggel, tehát ezeknek feltárásához más konstruktumok vizsgálata által kell megközelíteni. A konspirációs mentalitás nem korrelál a kreativitással, sem a tudományossal, amely szerint feltehetőleg a logikai gondolkodás is hiányos a konspirációs gondolatok esetében, viszont a többi alskálával sem mutat korrelációt, amely szerint nem függ az egyén divergens gondolkodásától az, hogy hogyan az összeesküvés elméletekben, ezáltal feltételezhető, hogy a nem gondolják tovább a konspirációs elméleteket, csupán egy alternatív magyarázatként fogják fel azt. Ezek az eredmények ellentmondanak a szakirodalomban felvetett spekulációknak, amely szerint a konspirációs mentalitás a kreativitás

egy, sötétebb oldala (Sternberg,2018). Azáltal, hogy kimutattuk az illuzórikus hiedelmek és ezenbelül a mágikus gondolkodás és a kreativitás közti összefüggéseket, a mágikus gondolkodás egzisztenciáját illetően felvethet kérdéseket. A mágikus gondolkodás ugyanis felnőttkorban egy nemkívánatos, irracionális gondolkodási forma, amely a normáktól eltérő, a kreativitással való együtt járása feltételezi pozitív vonatkozásait.

6. KORLÁTOK ÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK

6.1 Korlátok

A tanulmány korlátai közé tartozik a mintavételi eljárás, mivel online felületen történt a résztvevők toborzása, feltehetőleg nem voltak olyan kitöltők, akik nem, vagy alig használják az internetet, az internethasználat pedig a konspirációs mentalitással összefüggést mutat előzetes tanulmányok szerint, illetve a kitöltők a torzíthattak a válaszadásban, mivel a konspiráció rendelkezik egy negatív konotációval. Korlátnak számít, hogy a kérdőív kulturális tényezőket is felvet, amelyek nem minden esetben jellemzők a résztvevőkre.

A kutatás további korlátjának számít az önbevallásos módszer használata, ami miatt az információk realitását nem tudjuk maximálisan biztosítani. Továbbá a kreativitást mérő item esetében az, hogy milyen mértékben ítéli meg kreatívnak magát az egyén az adott helyzetekben torzítva lehet a személy önértékelése által, emiatt érdemes lehet egy önértékelés és önismereti kérdőívet alkalmazni a következőben, hogy megfelelően vizsgálni tudjuk, hogy valóban a személy kreativitását mérjük, vagy pedig önértékelését. Illetve mivel az illuzórikus hiedelmek mágikus gondolkodás alskálája egy patológiás jellegű változó, emiatt érdemes volna meggyőződni arról, hogy a résztvevők nem rendelkeznek semmiféle mentális rendellenességgel, ezáltal nem torzítják az eredményeinket.

6.2 Továbbfejlesztési lehetőségek

A kutatás relevanciájához kapcsolódna, ha nem csupán globális konspirációs kérdőívet alkalmaznánk, hanem egy olyan eljárást, amelyben konkrétan a titkos tevékenységeknek az egyén életére való befolyásra, illetve olyan kérdéseket feltenni, melyek a konspirációs tudatnak, illetve az illuzórikus hiedelmeknek az egyén mindennapjaira való hatására kérdeznénk rá.

A kapott eredmények alapján a tanulmány további kérdéseket vet fel, amelyeket a téma szempontjából relevánsak lehetnek. Érdekes lehet vizsgálni olyan változókat az egyének szempontjából, mint kontrollhely, stresszel szembeni megküzdés, illetve érdemes volna a kreativitás különböző formáit stresszel szembeni védőfaktorokként vizsgálni. Továbbá figyelembe véve, azt, hogy a mágikus gondolkodás fejlődépszichológiai szempontból egy jól meghatározott korszakra jellemző a gyermekkorban, érdemes volna tovább vizsgálni a mágikus gondolkodás okainak feltárását.

A továbbfejlesztésben releváns volna rákérdezni, hogy az illuzórikus korrelációt feltételező kapcsolatok milyen gyakorisággal jelentkeznek az egyéneknél, illetve olyan módszert kidolgozni a továbbiakban, mely által a csökkenthetjük a konspirációs mentalitás és a mágikus gondolkodás előfordulását, megnövelhetjük a logikai és kritikai gondolkodás előfordulását, hogy ezáltal csökkentsük az illuzórikus korrelációkat a hétköznapi gondolkodás során, ám a mágikus gondolatoknak teret hagyjunk a kreatív tevékenységek esetében.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

Allington, D., & Dhavan, N. (2020). The relationship between conspiracy beliefs and compliance with public health guidance with regard to COVID-19. Centre for Countering Digital Hate.

Alper, S. (2021). There are higher levels of conspiracy beliefs in more corrupt countries. PsyArXiv. <https://doi.org/10.31234/OSF.IO/2UMFE>.

Alper, S., Bayrak, F., & Yilmaz, O. (2021). Psychological correlates of COVID-19 conspiracy beliefs and preventive measures: Evidence from Turkey. *Current Psychology*, 40(11), 5708–5717. <https://doi.org/10.1007/S12144-020-00903-0>.

Amir, N., Freshman, M., Ramsey, B., Neary, E. and Brigidi, B. (2001). Thought-action fusion in individuals with OCD symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 765–776.

Arad, A. (2014). Avoiding greedy behavior in situations of uncertainty: The role of magical thinking. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 53, 17–23. <https://doi.org/10.1016/j.socec.2014.07.003>

Badzakova-Trajkov, G., Häberling, I. S., & Corballis, M. C. (2011). Magical ideation, creativity, handedness, and cerebral asymmetries: A combined behavioural and fmri study. *Neuropsychologia*, 49(10), 2896–2903. <https://doi.org/10.1016/j.neuropsychologia.2011.06.016>

Barnett, K. J., & Corballis, M. C. (2002). Ambidexterity and magical ideation. *Laterality: Asymmetries of Body, Brain and Cognition*, 7(1), 75–84. <https://doi.org/10.1080/13576500143000131>

Bonetto, E., & Arciszewski, *The creativity of conspiracy theories - wiley online library*. Retrieved April 29, 2023, from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jocb.497>

Blanco, F. (2016). Positive and negative implications of the causal illusion. *Consciousness and Cognition*. doi:10.1016/j.concog.2016.08.012.

Blanco, F. (2017). Cognitive Bias. *Encyclopedia of Animal Cognition and Behavior*, 1–7. https://doi.org/10.1007/978-3-319-47829-6_1244-1

Bowes, S., Costello, T. H., Ma, W., & Lilienfeld, S. O. (2020). Looking under the tinfoil hat: Clarifying the personological and psychopathological correlates of conspiracy beliefs. PsyArXiv. <https://doi.org/10.31234/OSF.IO/9PV38>.

Čavojová, V., Šrol, J., & Mikušková, E. B. (2021a). How scientific reasoning correlates with health-related beliefs and behaviors during the COVID-19 pandemic? PsyArXiv. <https://doi.org/10.31234/OSF.IO/TFY5Q>.

Chapman, L. J., & Chapman, J. P. (1969). Illusory correlation as an obstacle to the use of valid psychodiagnostic signs. *Journal of Abnormal Psychology*, 74, 271–280.

Clarke, S. (2002). Conspiracy theories and conspiracy theorizing. *Philosophy of the Social Sciences*, 32(2), 131–150. <https://doi.org/10.1177/004931032002001>

Cookson, D., Jolley, D., Dempsey, R. C., & Povey, R. (2021a). “If they believe, then so shall I”: Perceived beliefs of the in-group predict conspiracy theory belief. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(5), 759–782. <https://doi.org/10.1177/1368430221993907>.

Cookson, D., Jolley, D., Dempsey, R. C., & Povey, R. (2021b). A social norms approach intervention to address misperceptions of anti-vaccine conspiracy beliefs amongst UK parents. *PloS One*, 16(11), e0258985. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0258985>.

Davis, M.A. (2009). Understanding the relationship between mood and creativity: A meta-analysis. *Organ. Behav. Hum. Decis. Process.* 108, 25–38.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.

Dobelli, R. (2013). *Art Of Thinking Clearly*. Sceptre.

Dobossy, A., (2019). Hány féle gondolkodás van? *Zen Tükör Magazin*, 17. szám

Douglas, K. M., & Sutton, R. M. (2015). Climate change: Why the conspiracy theories are dangerous. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 71(2), 98–106. <https://doi.org/10.1177/0096340215571908>

D’Aulaire, I., & D’Aulaire, E. P. (1992). *D’Aulaires book of Greek myths*. Reprint edition. New York: Delacorte.

Eckblad, M. , & Chapman, L. J. (1983). Magical ideation as an indicator of schizotypy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 51, 215–225. 10.1037/0022-006x.51.2.215

- Einstein, D. A. and Menzies, R. G. (2004a). Role of magical thinking in obsessive-compulsive symptoms in an undergraduate sample. *Depression and Anxiety*, 19, 174–179.
- Einstein, D. A. and Menzies, R. G. (2004b). The presence of magical thinking in obsessive compulsive disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 42, 539–549.
- Einstein, D. A. and Menzies, R. G. (2006). Magical thinking in obsessive-compulsive disorder, panic disorder and the general community. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 34, 351–357.
- Feist, G. J. (1999). The influence of personality on artistic and scientific creativity. In R. J. Sternberg (Ed.), *Handbook of human creativity* (pp. 273-296). New York: Cambridge University Press.
- Feist, G. J., & Brady, T. R. (2004). Openness to experience, non-conformity, and the preference for abstract art. *Empirical Studies of the Arts*, 22(1), 77–89.
- Fisher, J. E., Mohanty, A., Herrington, J. D., Koven, N. S., Miller, G. A., & Heller, W. (2004). Neuropsychological evidence for dimensional schizotypy: Implications for creativity and psychopathology. *Journal of Research in Personality*, 38(1), 24–31. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2003.09.014>
- Fredrickson, B.L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *Am. Psychol.* 56, 218–226.
- Galotti, K. M. (2017). *Cognitive Psychology In and Out of the Laboratory* (6th ed.). SAGE Publications, Inc.
- Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: The theory in practice*. New York: Basic Books.
- Gardner, H. (1999). *Intelligence reframed: Multiple intelligences for the 21st century*. New York: BasicBooks.
- Goertzel, T. (1994). Belief in Conspiracy Theories. *Political Psychology*, 15(4), 731–742. <https://doi.org/10.2307/3791630>
- Goertzel, T. (2010). Conspiracy theories in science. *EMBO Reports*, 11(7), 493–499. <https://doi.org/10.1038/embor.2010.84>
- Grimshaw, G. M., Yelle, S. K., Schoger, J., & Bright, K. S. (2008). Magical ideation is related to questionnaire but not behavioural measures of handedness. *Laterality: Asymmetries of Body, Brain and Cognition*, 13(1), 22–33. <https://doi.org/10.1080/13576500701508539>

Hamilton, D. L., & Gifford, R. K. (1976). Illusory correlation in interpersonal perception: A cognitive basis of stereotypic judgments. *Journal of Experimental Social Psychology*, 12, 392–407.

Heiss, R., Gell, S., Röthlingshöfer, E., & Zoller, C. (2021). How threat perceptions relate to learning and conspiracy beliefs about COVID-19: Evidence from a panel study. *Personality and individual differences*, 175, 110672. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110672>.

Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments* (3rd ed.). Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Hyman, R. (2009). Editorial. *European Journal of Industrial Relations*, 15(1), 5-5. <https://doi.org/10.1177/0959680109104438>

Imhoff, R., & Bruder, M. (2014). Speaking (un-) truth to power: Conspiracy mentality as a generalised political attitude. *European Journal of Personality*, 28(1), 25–43. <https://doi.org/10.1002/per.1930>.

Irwin, H. J. (1993). Belief in the paranormal: a review of the empirical literature. *The Journal of the American Society for Psychical Research*, 87, 1–39.

Ivcevic, Z., & Mayer, J. D. (2007). Creative types and personality. *Imagination, Cognition, and Personality*, 26, 65-86.

Johnson, D. K. (2018). Confirmation bias. *Bad Arguments*, 317–320. <https://doi.org/10.1002/9781119165811.ch73>

Jolley, D., Douglas, K.M., Leite, A.C., & Schrader, T. (2019). Belief in conspiracy theories and intentions to engage in everyday crime. *British Journal of Social Psychology*, 58(3), 534–549. <https://doi.org/10.1111/bjso.12311>

Juanchich, M., Sirota, M., Jolles, D., & Whiley, L. A. (2021). Are COVID-19 conspiracies a threat to public health? Psychological characteristics and health protective behaviours of believers. *European Journal of Social Psychology*. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2796>.

Jolley, D., Meleady, R., & Douglas, K. M. (2020). Exposure to intergroup conspiracy theories promotes prejudice which spreads across groups. *British Journal of Psychology*, 111(1), 17–35. <https://doi.org/10.1111/BJOP.12385>.

Jolls, C., & Sunstein, C. (2006). Debiasing through Law. *The Journal of Legal Studies*, 35(1), 199–242. <https://doi.org/10.1086/500096>

Jovanovic, T.; Meinel, M.; Schrödel, S.; Voigt, K.-I. (2016). The influence of affects on creativity: What do we know by now? *J. Creat. Bus. Innov.* 2, 46–64.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1973). On the psychology of prediction. *Psychological Review*, 80(4), 237–251. <https://doi.org/10.1037/h0034747>

Kahneman, D. (2013b). *Thinking, Fast and Slow* (1st ed.). Farrar, Straus and Giroux.

Kalayjian A., D. Eugene. (2010). Mass trauma and emotional healing around the world: Rituals and practices for resilience and meaning-making, 1, ABC-Clio, LLC

Kaufman, J. C. (2012). Counting the muses: Development of the Kaufman Domains of creativity scale (K-DOCS). *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 6(4), 298–308. <https://doi.org/10.1037/a0029751>

Kay, A. C., & Sullivan, D. (2013). Cultural unity and diversity in compensatory control processes. In M. J. Gelfand, C.-Y. Chiu & Y.-Y. Hong (Eds.), *Advances in culture and psychology* (pp. 181– 226). Oxford, UK: Oxford University Press.

Keinan, G. (1994). Effects of stress and tolerance of ambiguity on magical thinking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(1), 48–55. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.1.48>

Keinan, G. (2002). The effects of stress and desire for control on superstitious behaviour. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 102–108.

Kingdon, B. L., Egan, S. J., & Rees, C. S. (2011). The illusory beliefs inventory: A new measure of magical thinking and its relationship with obsessive compulsive disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 40(1), 39–53. <https://doi.org/10.1017/s1352465811000245>

Landau, M. J., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Martens, A. (2006). Windows into nothingness: Terror management, meaninglessness, and negative reactions to modern art. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90(6), 879–892.

Lantian, A., Muller, D., Nurra, C., Klein, O., Berjot, S., & Pantazi, M. (2018). Stigmatized beliefs: Conspiracy theories, anticipated negative evaluation of the self, and fear of social exclusion. *European Journal of Social Psychology*, 48(7), 939– 954. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2498>

Larrick, R. P. (2004). Debiasing. In D. J. Koehler & N. Harvey (Eds.), *Blackwell handbook of judgment and decision making* (pp. 316–337). Oxford: Blackwell.

Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., Seifert, C. M., Schwarz, N., & Cook, J. (2012). Misinformation and its correction: Continued influence and successful debiasing. *Psychological Science in the Public Interest*, 13(3), 106–131. doi:10.1177/1529100612451018.

Linley P.A., S. Joseph. (2011). Meaning in life and post-traumatic growth. *Journal of Loss and Trauma*, 16 , pp. 150-159, [10.1080/15325024.2010.519287](https://doi.org/10.1080/15325024.2010.519287)

Nicholls, M., Orr, C., & Lindell, A. (2005). Magical ideation and its relation to lateral preference. *Laterality: Asymmetries of Body, Brain and Cognition*, 10(6), 503–515. <https://doi.org/10.1080/13576500442000265>

March, E., & Springer, J. (2019). Belief in conspiracy theories: The predictive role of schizotypy, Machiavellianism, and primary psychopathy. *PloS One*, 14(12), e0225964.

Martos, T., Sallay, V., Désfalvi, J., Szabó, T., & Ittész, A. (2014). Psychometric characteristics of the Hungarian version of the Satisfaction With Life Scale (SWLS-H). *Mentálhigiéné És Pszichoszomatika*, 15(3), 289–303. <https://doi.org/10.1556/mental.15.2014.3.9>

Mischel, W. (2004). Toward an Integrative Science of the Person. *Annual Review of Psychology*, 55(1), 1–22. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.042902.130709>

Obsessive Compulsive Cognitions Working Group (2005). Psychometric validation of the Obsessive Beliefs Questionnaire and the Interpretation of Intrusions Inventory. Part 2: factor analyses and testing of a brief version. *Behaviour Research and Therapy*, 43, 1527–1542

Panksepp, J. Rough-and-tumble play: A fundamental brain process. In *Parent-Child Play: Descriptions and Implications*; MacDonald, K.B., Ed.; SUNY Press: Albany, NY, USA, 1993; pp. 147–184.

Park C.L. (2013). Trauma and meaning-making: Converging conceptualizations and emerging evidence. *The Experience of Meaning in Life*, Springer, pp. 61-76

Park C.L. (2016). Meaning-making in the context of disasters *Journal of Clinical Psychology*, 72 (12), pp. 1234-1246, [10.1002/JCIP.22270](https://doi.org/10.1002/JCIP.22270)

Pennycook, G., Cheyne, J. A., Barr, N., Koehler, D. J., & Fugelsang, J. A. (2015). On the reception and detection of pseudo-profound bullshit. *Judgment and Decision Making*, 10(6), 549–563.

Pizarro, J. J., Cakal, H., Méndez, L., Da Costa, S., Zumeta, L. N., Gracia Leiva, M., ... & Cavalli, S. (2020). Tell me what you are like and I will tell you what you believe in: Social representations of COVID-19 in the Americas, Europe and Asia. *Papers on Social Representations*, 29(2).

Proctor, C. (2014). Enhancing well-being in youth: Positive psychology interventions for education in Britain. In M. J. Furlong, R. Gilman, & E. S. Huebner (Eds.), *Handbook of positive psychology in schools* (2nd ed., pp. 416–432). New York: Routledge

Proctor, C. L., Linley, P. A., & Maltby, J. (2008). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*. doi:10.1007/s10902-008-9110-9.

Pronin, E., Wegner, D. M., McCarthy, K., & Rodriguez, S. (2006). Everyday magical powers: The role of apparent mental causation in the overestimation of personal influence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(2), 218–231. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.91.2.218>

Pytlik, N., Soll, D., & Mehl, S. (2020). Thinking preferences and conspiracy belief: Intuitive thinking and the jumping to conclusions-bias as a basis for the belief in conspiracy theories. *Frontiers in Psychiatry*, 11. <https://doi.org/10.3389/FPSYT.2020.568942>.

Rachman, S. (1997). A cognitive theory of obsessions. *Behaviour Research and Therapy*, 35, 793–802.

Runco, M.A., & Jaeger, G.J. (2012). The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*, 24, 92–96. <https://doi.org/10.1080/10400419.2012.650092>

Russell, P. A., & Milne, S. (1997). Meaningfulness and hedonic value of paintings: Effects of titles. *Empirical Studies of the Arts*, 15(1), 61–73.

Russel, R., & Risen, J. L. (2022). Introducing conspiracy intuitions to better understand conspiracy beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 47, 101395. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101395>

Shafran, R., Thordarson, D. S. and Rachman, S. (1996). Thought-action fusion in obsessive compulsive disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 10, 379–391.

Sharma, M., Yadav, K., Yadav, N., & Ferdinand, K. C. (2017). Zika virus pandemic—analysis of Facebook as a social media health information platform. *American Journal of Infection Control*, 45(3), 301–302. doi:10.1016/j.ajic.2016.08.022

Shepherd, S., Kay, A. C., Landau, M. J., & Keefer, L. A. (2011). Evidence for the specificity of control motivations in worldview defense: Distinguishing compensatory control from uncertainty management and terror management processes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 949– 958. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.03.026>

Shobe, E. R., Ross, N. M., & Fleck, J. I. (2009). Influence of handedness and bilateral eye movements on creativity. *Brain and Cognition*, 71(3), 204–214. <https://doi.org/10.1016/j.bandc.2009.08.017>

Simonton, D.K. (2018). Defining creativity: Don't we also need to define what is not creative? *The Journal of Creative Behavior*, 52, 80–90. <https://doi.org/10.1002/jocb.137>

Simonton, D.K. (2012). Taking the U.S. Patent office criteria seriously: A quantitative three-criterion cre

Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004a). Does life satisfaction moderate the effects of stressful events on psychopathological behavior during adolescence? *School Psychology Quarterly*, 19, 93–105

Ståhl, T., & van Prooijen, J. W. (2018). Epistemic rationality: Skepticism toward unfounded beliefs requires sufficient cognitive ability and motivation to be rational. *Personality and Individual Differences*, 122, 155–163. <https://doi.org/10.1016/J.PAID.2017.10.026>.

Sternberg, R.J. (2018). A triangular theory of creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 12, 50–67. <https://doi.org/10.1037/aca0000095>

Stojanov, A., Bering, J. M., & Halberstadt, J. (n.d.). *Does perceived lack of control lead to conspiracy theory beliefs? findings from an online Mturk sample*. PLOS ONE. Retrieved April 29, 2023, from <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237771>

Swami, V., & Furnham, A. (2014). Political paranoia and conspiracy theories. In J.-W. van Prooijen, & P. A. M. van Lange (Eds.), *Power, politics, and paranoia: why people are suspicious of their leaders*, (pp. 218-326). Cambridge University Press.

Swami, V., Voracek, M., Stieger, S., Tran, U. S., & Furnham, A. (2014). Analytic thinking reduces belief in conspiracy theories. *Cognition*, 133(3), 572–585. <https://doi.org/10.1016/J.COGNITION.2014.08.006>.

Swift, A. (2013). Majority in U.S. still believe JFK killed in a conspiracy. Retrieved from <http://www.gallup.com/poll/165893/majority-believe-jfk-killed-conspiracy.aspx>. Google Scholar

Tan, C.S. (2015). Qu, L. Stability of the positive mood effect on creativity when task switching, practice effect, and test item differences are taken into consideration. *J. Creat. Behav.* 49, 94–110.

Tobacyk, J. and Milford, G. (1983). Belief in paranormal phenomenon: assessment instrument development and implications for personality functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 1029–1037.

Triplett K.N., R.G. Tedeschi, A. Cann, L.G. Calhoun, C.I. Reeve. (2012). Post-traumatic growth, meaning in life, and life satisfaction in response to trauma. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 4, pp. 400-410, [10.1037/a0024204](https://doi.org/10.1037/a0024204)

Turpin, M. H., Walker, A. C., Kara-Yakoubian, M., Gabert, N. N., Fugelsang, J. A., & Stolz, J. A. (2019). Bullshit makes the art grow profounder. *Judgment and Decision Making*, 14(6), 658-670.

van Harreveld, F., Rutjens, B. T., Schneider, I. K., Nohlen, H. U., & Keskinis, K. (2014). In doubt and disorderly: Ambivalence promotes compensatory perceptions of order. *Journal of Experimental Psychology: General*, 143(4), 1666–1676. <https://doi.org/10.1037/a0036099>

van Prooijen, J.-W. (2018). *The psychology of conspiracy theories*. London, UK: Routledge.

Van Prooijen, J.-W., Klein, O., & Milošević Đorđević, J. (2020). Social-cognitive processes underlying belief in conspiracy theories. In M. Butter & P. Knight (Eds.), *Handbook of Conspiracy Theories* (pp. 168-180). Oxon, UK: Routledge.

Van Wolferen, J., Inbar, Y., & Zeelenberg, M. (2013). Magical thinking in predictions of negative events: Evidence for tempting fate but not for a protection effect. *Judgment and Decision Making*, 8(1), 45-54. doi:10.1017/S1930297500004496

Vulpe, A.; Dafinoiu, I. (2011). Positive emotions' influence on attitude toward change, creative thinking and their relationship with irrational thinking in Romanian adolescents. *Procedia Soc. Behav. Sci.* 30, 1935–1941.

Whitson, J. A., & Galinsky, A. D. (2008). Lacking control increases illusory pattern perception. *Science*, 322(5898), 115-117.

Wood, Michael J. and Douglas, Karen M. (2018) Conspiracy Theory Psychology: Individual Differences, Worldviews, and States of Mind. In: Uscinski, Joseph E., ed. Conspiracy Theories and the People Who Believe Them. Oxford University Press, pp. 245-256. ISBN 978-0-19-084407-3.

Woolley, J. D., Bunce, L., & Boerger, E. A. (2020). Relations between imagination and creativity. *Creativity and the Wandering Mind*, 181–203. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-816400-6.00008-0>

Yelbuz, B. E., Madan, E., & Alper, S. (2023, January 1). *Reflective thinking predicts lower conspiracy beliefs: A meta-analysis: Judgment and decision making*. Cambridge Core. Retrieved April 29, 2023, <https://doi.org/10.1017/S1930297500008913>

Zeligman M., L. Grossman, A. Tanzosh. (2019). Post-traumatic growth in Trauma survivors: Meaning making and locus of control. *Journal of Counselor Practice*, 10 (2). pp. 1-21, [10.22229/ptg1022019](https://doi.org/10.22229/ptg1022019)